

NATO'nun Galler Zirvesi: Yeni bir Soğuk Savaş mı, Rusya ile İşbirliği mi?

ENES BAYRAKLI

- Rusya ile Batı arasında yaşanan çatışmanın temelinde ne yatıyor?
- NATO'nun Galler Zirvesi yeni bir Soğuk Savaş'ın habercisi mi?
- Batı ile Rusya arasında ilişkilerin kötüleşmesi Türkiye-Rusya ilişkilerini nasıl etkiler?

GİRİŞ

NATO stratejistleri Kasım 2010'da gerçekleşen Lizbon zirvesinde devlet ve hükümet başkanları tarafından kabul edilen Stratejik Konsept belgesinde Avrupa'da NATO bölgesine yönelik bir konvansiyonel saldırı olasılığını son derece düşük bir ihtimal olarak değerlendirmekteydiler.¹ Bu öngörünün üstünden yaklaşık dört yıl geçtikten sonra, NATO'nun Doğu Avrupa'daki ve Baltık bölgesindeki üyeleri Ukrayna krizi nedeniyle kendilerini Rusya'dan gelecek konvansiyonel bir saldırı tehdidi altında hissetmektedirler. Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve Ukrayna'da ilan edilmemiş bir hibrit savaş sürdürmesi Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bugüne kadar NATO'nun karşı karşıya kaldığı en büyük meydan okumalardan biri haline dönüşmüş durumdadır.

Peki, bu duruma nasıl gelindi? NATO'nun ve AB'nin stratejistleri Rusya'nın bu hamlelerine neden bu

kadar hazırlıksız yakalandılar? Batı ile Rusya arasındaki Soğuk Savaş sonrası ilişkilerin geçmişi hakkında bilgi sahibi olanlar, sorunun Ukrayna krizi ile başlamadığını ve NATO ile AB'nin Doğu Avrupa'daki genişlemesinin Rusya ile bir seri krize neden olduğunu fark edeceklerdir. Yani bugün yaşamış olduğumuz kriz aslında buz dağının görünen kısmını temsil etmektedir ve Ukrayna kriziyle birlikte akut biçimde ortaya çıkmıştır.

SOĞUK SAVAŞ'TAN GÜNÜMÜZE BATI-RUSYA İLİŞKİLERİ

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra 1990'larda uluslararası sistem Amerika'nın hâkim olduğu tek kutuplu bir yapıya dönüştü. Nitekim Amerika'nın sahip olduğu askeri ve finansal kaynaklarla boy ölçüşebilecek ve kapitalist liberal ekonomik sisteme alternatif olabilecek başka bir gücün olmaması Francis Fukuyama gibi kimi akademisyenlerin "tarihin sonu" gibi iddialı tezler öne sürmesine de neden oldu. Hâlbuki insanlığın uzun tarihi boyunca birçok gücün ve medeniyetin yükselişine ve çöküşüne tanık olduğu hesaba katıldığında bu yaklaşımın naifliği çok kısa sürede ortaya çıktı.

1. NATO'nun, üye ülkelerin devlet ya da hükümet başkanlarının katılımıyla 19-20 Kasım 2010 tarihinde Lizbon'da yaptığı toplantıda "Akrif katılım, Modern Savunma: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü Üyelerinin Savunması ve Güvenliği için Stratejik Kavram" başlığıyla kabul ettikleri ve http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strategic-concept-2010-tur.pdf adresinde yer alan strateji belgesine bkz.

Enes BAYRAKLI

Viyana Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümü lisans mezunu olan Enes Bayraklı, aynı üniversitede Siyaset Bilimi alanında Yüksek Lisans ve Doktora eğitimini tamamladı. 2009-2010 yılları arasında İngiltere Nottingham Üniversitesinde Doktora tezi için araştırmalarda bulundu. 2011-2013 yılları arasında Londra Yunus Emre Türk Kültür Merkezinde uzman ve Müdür Yardımcısı pozisyonunda çalıştı. Aynı Dönem içerisinde 2012 Ağustos-Aralık ayları arasında kurucu müdür olarak Bükreş ve Köstence Yunus Emre Türk Kültür Merkezlerinin kuruluşunda görev aldı. 2013 yılından beri Türk Alman Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü öğretim üyesidir. Çalışma alanları arasında, Türk Dış Politikasının dönüşümü, İsrail'in Kuzey Irak politikası, Kültürel Diplomasi, Dış Politika Analizi, Alman Siyaseti ve Dış Politikası bulunmaktadır.

Amerika'nın dünya üzerindeki ekonomik ve askeri hâkimiyeti 21. yüzyılın başından itibaren yükselmeye başlayan yeni aktörlerin gittikçe artan meydan okumalarıyla karşı karşıya kaldı. Çin, Hindistan ve Brezilya gibi aktörlerin ticari alanda oluşturduğu meydan okuma karşısında Amerika, Avrupa Birliği ülkeleriyle Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) müzakerelerini başlatmış, Çin'in askeri alandaki meydan okuması karşısında da özellikle Pasifik bölgesinde etkinliğini arttırmaya yönelmiştir.

Bütün bu gelişmeler olurken Batı'nın eski rakibi Rusya 90'ları yapısal reformlar yapmakla ve Çeçenistan gibi sorunlarla uğraşarak geçirdi. Amerika ve AB ise özellikle Soğuk Savaş'ı kazanmış olmanın ve Rusya'nın pasifize edilmiş olmasının verdiği güvenle hızlı bir şekilde nüfuz bölgelerini eskiden Rusya'nın nüfuz alanında bulunan Doğu Avrupa ve Kafkaslara doğru genişletmeye başladılar. Bu amaca ulaşmak için Batı'nın üç temel strateji uyguladığı söylenebilir.

Öncelikli olarak, bu bölgelerde demokrasinin ve sivil toplumun desteklenmesi adına çeşitli STK'lar AB ve ABD tarafından finansal olarak desteklendi. Bu bağlamda ABD, 1991 yılından bugüne kadar demokrasi teşviki faaliyetleri çerçevesinde sadece Ukrayna'da 5 milyar dolar harcama yaptı.

İkinci olarak, AB çeşitli dönemlerde yeni üyeler kabul ederek Orta ve Doğu Avrupa'ya doğru genişlemeye başladı. Bu genişlemelerin, Kıbrıs ve Malta hariç tutulacak olursa, tamamı Sovyetler Birliği'nin hâkim ya da nüfuz sahibi olduğu bölgelerde gerçekleşti. Bu genişlemeler sonucunda 2004 yılında, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya; 2009 yılında Bulgaristan ve Romanya ve 2013 yılında Hırvatistan Avrupa Birliği'ne üye oldu. Avrupa Birliği aynı zamanda Doğu Ortaklığı Stratejisi çerçevesinde tamamı eski Sovyetler Birliği üyesi ülkeler olan Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, Moldavya, Ukrayna ve Belarus gibi ülkeleri AB üyeliğine hazırlayacak adımları atmaya başladı.

Batı'nın nüfuz alanını Orta ve Doğu Avrupa'ya yaymada kullandığı üçüncü araç NATO üyeliği oldu. 1999'da Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya; 2004'te Bulgaristan, Estonya, Litvanya, Letonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya; 2009'da Hırvatistan ile

Arnavutluk NATO'ya üye oldular. NATO üyesi ülkeler aynı zamanda 2008 yılındaki Bükreş zirvesinde Gürcistan'ın ve Ukrayna'nın gelecek bir tarihte ittifaka üye olabileceği kararını aldılar.²

Resmin bütününe bakıldığında Rusya'nın gittikçe artan bir biçimde Batı tarafından çevrelendiği korkusunun hiç de yersiz olmadığı hemen anlaşılacaktır. Batı'nın Doğu Avrupa'ya yönelik uyguladığı demokrasi teşviki, AB ve NATO genişlemelerinden oluşan üçlü strateji Rusya'yı köşeye sıkıştırmaya başladı. NATO ve AB yetkilileri, Rusya'yı rahatlatmak adına bu adımların Rusya'yı çevrelemek ile bir alakasının olmadığını ve Rusya'ya yönelik bir tehdit olarak algılanmaması gerektiğini birçok defa vurguladılar. Bu çerçevede Rusya ile ilişkileri kurumsallaştırmak ve işbirliğini arttırmak adına 1997 yılında NATO-Rusya Daimi Ortaklık Konseyi, 2002 yılında ise NATO-Rusya Konseyi kuruldu. Bütün bu adımlar Rusya'nın endişelerini gideremedi, hatta aksine Rus yetkililer gelişmelerden rahatsız olduklarını belirtmeye başladılar.

Rusya 90'lı yıllarda da NATO'nun Bosna Savaşı sırasında ve Kosova krizi sonrası Sırbistan'a yaptığı operasyondan rahatsızlık duymuş ama askeri ve ekonomik durumu nedeniyle çok fazla müdahil olamamıştır.

Rusya ile Batı arasında ilişkiler özellikle Putin iktidara geldikten sonra gerilmeye başladı. Bu dönemde Rusya, NATO'nun Doğu Avrupa'da kurmak istediği Füze Savunma Sistemi'ni, 2003 yılında Gürcistan'da ve 2004 yılında Ukrayna'da yaşanan devrimleri, AB'nin Doğu Avrupa'daki genişleme politikasını ve Gürcistan ile Ukrayna'nın NATO'ya üye olması ile ilgili gelişmeleri kendisini çevrelemek üzere dizayn edilmiş bir stratejinin parçası olarak gördü. Daha da önemlisi Rusya, Batı'nın çeşitli STK'lar vasıtasıyla Rusya'da da bir devrim yapmayı hedeflediğini düşünmektedir. Ayrıca iki taraf Kosova'nın bağımsızlığı, Libya'ya NATO müdahalesi ve Suriye iç savaşı gibi uluslararası sorunlarda da karşı karşıya geldiler.

Rusya özellikle Gürcistan, Ukrayna, Moldova ve Belarus'un dâhil olduğu kuşağı kendi çıkarları ve güvenliği açısından hayati öneme haiz bölgeler olarak görmektedir. Bu ülkelerin Gürcistan dışında nerdeyse

2. John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis is the West's Fault", *Foreign Affairs*, (Eylül-Ekim 2014).

tamamında önemli oranda Rus azınlık yaşamakta ve bu ülkelerin tarihsel olarak Rusya ile derin bağları bulunmaktadır. Batı'nın bu ülkelere yönelik her müdahalesi Rusya'nın sert tepkisiyle karşılaşmaktadır. 2008 Nisan ayında NATO'nun Bükreş zirvesinde Gürcistan'ın NATO'ya gelecekte üye olabileceği ile ilgili karar çıktıktan beş ay sonra Ağustos 2008'de Rusya-Gürcistan savaşı başladı. Rusya, gerekçesi Güney Osetya olsa bile bu savaş ile Gürcistan'ın NATO'ya üye olmasına göz yummayacağını ve bunun için askeri müdahale dâhil her türlü önleme başvuracağını açık bir biçimde ortaya koydu. Bütün bunlara rağmen AB'nin ve ABD'nin desteklediği sokak hareketleriyle Ukrayna'nın Rus yanlısı Başkanı Viktor Yanukoviç'in Kasım 2013'te devrilmesi Rusya'ya göre bardağı taşıran son damla oldu. Rusya Yanukoviç'in devrilmesini bir darbe olarak niteledi ve bu duruma öncelikle Kırım'ı ilhak ederek sonrasında ise Ukrayna'nın doğusundaki ve güneyindeki ayrılıkçı ayaklanmayı destekleyerek cevap verdi.

Her şeyden önce Rusya'nın Ukrayna'yı tarihsel olarak Rus kültürünün doğduğu topraklar olarak gördüğü ve Kırım'ın Rus donanmasının Karadenizdeki üssü olduğu hatırlanmalıdır. Putin Kırım'ın ilhakından sonra yaptığı konuşmalarda Güney ve Doğu Ukrayna'dan Rus Çarlığı dönemindeki ismi olan Yeni Rusya (Novorossiya) diye bahsetmekte ve Rus donanmasının şanlı üssünü barındıran Kırım'ın NATO'nun eline geçmesine ve Karadenizdeki stratejik dengenin değiştirilmesine müsaade etmeyeceklerini ifade etmektedir.³ Bütün bu açıklamalardan ve Rusya'nın ayrılıkçılara sağladığı askeri ve lojistik destekten de anlaşılacağı üzere Putin Ukrayna'da geri adım atma niyetinde değildir.

YENİ BİR SOĞUK SAVAŞ'A DOĞRU MU?

Batılı bazı analistlere göre, ABD ve AB uzun zamandır güç mücadelesinin 20. yüzyılda kaldığı ön kabulünden hareketle dış politikalarını demokrasinin teşviki ve insan hakları gibi liberal idealler etrafında şekillendirmektedirler. Bu analistlere göre, dünya siyasetinin hâlâ reel politik hesaplar ve güç mücadelesi etrafında şekillendiğini göz ardı eden böylesi bir dış politikanın sonunda Rusya-Ukrayna krizinde olduğu gibi çıkmaza girmesi

3. "Russia could not let NATO troops enter Sevastopol", *Itar Tass*, 1 Temmuz 2014.

beklenilmesi gereken bir durumdur.⁴ Hâlbuki Batı'nın Irak'ta, Libya'da ve Somali'deki askeri müdahalelerini liberal idealler ile açıklamak oldukça zordur. Her ne kadar Batı, Doğu ve Orta Avrupa'da etkisini genişletirken söylem düzeyinde liberal idealleri öne sürse de temelde yaşanan, ekonomik ve siyasi çıkarların korunmasına, jeopolitik dengelerin gözetilmesine ve ekonomik ve kültürel nüfuz bölgelerinin genişletilmesine dayalı realist bir politikanın hayata geçirilmesidir.

Birçok analiste göre, Batı ile Rusya arasında yaşanan son kriz gittikçe Soğuk Savaş'ın mantığını hatırlatan bir çatışmaya dönüşmeye başladı. Ancak öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, Rusya ne askeri olarak ne de ekonomik olarak Sovyetler Birliği'nin sahip olduğu imkânlarla sahip değildir. Bundan dolayı bugün yaşanan kriz, Soğuk Savaş sırasında iki süper gücün hâkimiyet mücadelesinin uluslararası sistemi domine ettiği dönemden farklı bir görünüm arz etmektedir. Öncelikle uluslararası sistem Soğuk Savaş sırasındaki gibi iki kutuplu değildir, Çin ve Hindistan gibi yükselen güçler muhtemelen bu çatışmanın bir parçası olmaktan uzak duracaklardır. İkinci olarak her ne kadar Rusya ve Batı arasında rejim farklılığı bulunsun da bugünkü krizin temelinde iki farklı ideolojinin çatışmasından ziyade Rusya ile Batı arasında Doğu Avrupa'nın geleceği ile ilgili bir güç mücadelesi yatmaktadır.

Buna rağmen bugün yaşanan kriz birçok noktadan Soğuk Savaş'ın başında yaşanan gelişmelere benzemektedir. Öncelikle retorik düzeyde her iki taraf da geri dönüşü olmayan sert açıklamalar yapmakta ve kriz her geçen gün tırmanmaktadır. İkinci olarak, Soğuk Savaş'ın başlangıcında olduğu gibi iki taraf da krizin tek sorumlusunun diğer taraf olduğunu iddia etmektedir. Üçüncüsü, her iki taraf diyalog ile sorunun üstesinden gelineceğine dair inançlarını gittikçe yitirmeye başlamıştır. Dördüncüsü, Batı Soğuk Savaş sırasında olduğu gibi Rusya'ya karşı ekonomik ve siyasi yaptırımlar uygulamak, Rusya da bu yaptırımlara misliyle cevap vermeye başlamıştır. Son olarak da tıpkı Soğuk Savaş orta Avrupa'ya kimin hâkim olacağı ile ilgili çatışmadan doğmuşsa, bugün de Doğu Avrupa'nın geleceği ile ilgili yaşanan

4. Joe Funderburke, Ad Godinez Andy Whiskeyman ve Bryan Groves, "To operate in a renewed Cold War atmosphere, the U.S. needs to realistically pursue its interests and its values", *Foreign Policy*, (5 Ağustos 2014).

çatışma iki taraf arasında uzun soluklu bir mücadeleyi başlatma potansiyeline sahiptir.⁵

Bütün bu gelişmelere bakıldığında iki taraf arasındaki krizin gün geçtikçe Soğuk Savaş dönemini andığı rahatlıkla söylenebilir. Fakat bu yeni çatışmanın kapsamı ve doğası Soğuk Savaş'tan daha farklı bir yapı arz etmektedir. Bundan dolayı Batı ile Rusya arasında bugün yaşanan çatışmayı düşük yoğunluklu Soğuk Savaş olarak nitelendirmek daha doğru olacaktır.

Daha önce belirtildiği gibi, Batılı ülkeler Rusya'yı Ukrayna konusundaki tutumundan caydırmak amacıyla bazı ekonomik yaptırımları uygulamaya koydu ve süreç içerisinde Rusya'nın geri adım atmaması üzerine kademeli bir şekilde yaptırımların kapsamını genişletti. Ayrıca Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinden sonra ise Rusya yanlısı ayrılıkçı yönetici elitleri, bankaları ve şirketleri hedef alan ekonomik ve siyasi yaptırımlar uygulamaya başladılar. AB, 5 Eylül'de yaptırım uygulanan kişiler listesini genişleteceğini açıkladı. Ayrıca Fransa, Rusya'nın sipariş ettiği ve ücretini ödediği iki adet savaş gemisini şartların uygun olmadığı gerekçeyle teslim edilmeyeceğini açıkladı. NATO'nun Galler zirvesi öncesi ise birçok liderden özellikle enerji ve finans alanında yaptırımların daha da genişleyeceğine dair önemli mesajlar verildi.

Ukrayna krizi ile birlikte NATO'nun tehdit algılamalarının da radikal bir şekilde değiştiği gözlenmektedir. NATO Genel Sekreteri Rasmussen, Rusya'nın Kırım'ı ilhakından sonra Ukrayna krizini Avrupa'nın güvenlik durumunda yaşanan radikal bir değişim olarak değerlendirdiklerini açıkladı. NATO 4-5 Eylül'de Galler'de yapılan son zirvesi sonrasında Rusya'ya karşı aşağıda belirtilen adımları atmaya karar vermiştir:

- Doğu Avrupa'da bulunan NATO üyesi ülkelerde konuşlandırılmak üzere 4000 kişilik bir acil müdahale birliği kurulmasına karar verilmiştir. Bu kararın Rusya ile NATO arasındaki ilişkileri düzenleyen "Karşılıklı İlişkiler, İşbirliği ve Güvenlik Hususundaki Ana Kararname"yi ihlal ettiği ile ilgili çeşitli tartışmalar da yaşanmaktadır. NATO hukukçularına göre bu birlik sürekli bir birlik olmadığından dolayı anlaşmayı ihlal etmemekte-

dir.⁶ NATO üyesi Polonya, Kanada ve Baltık ülkeleri Rusya'nın Ukrayna'ya müdahale ederek bu anlaşmayı ihlal ettiğini ve NATO'nun anlaşmadan çekilmesi gerektiğini savunmaktadırlar.

- NATO, Ukrayna ile üç yıldan beri sürmekte olan askeri tatbikatını bu yıl 16-26 Eylül tarihleri arasında batı Ukrayna'da gerçekleştireceğini açıkladı.
- NATO, Ukrayna ordusuna ateşli silahlar haricinde askeri teçhizat yardımı yapılacağını açıkladı. Bu kapsamda yaralı askerlerin rehabilitasyonu, siber saldırılara karşı savunma, lojistik ve iletişim araç ve gereçleri temin edilecektir.⁷
- NATO aynı zamanda Gürcistan'ın NATO'ya kısa zamanda üye olması için yaptığı yardımları arttıracığını açıkladı.
- Ayrıca NATO üyesi ülkeler Soğuk Savaş'ın sona ermesinden beri sürekli azalan savunma harcamalarını tekrar GSMH'lerinin en az yüzde 2 seviyesine yükselteceklerini taahhüt ettiler⁸ Örneğin İngiltere görev dışı bıraktığı bir uçak gemisini tekrar hizmete almayı⁹ ve 3,5 milyar poundluk zırhlı araç alımı yapmayı planlamaktadır.¹⁰
- Son olarak NATO, Gürcistan, Moldova ve Ürdün'ün katılacağı bir program çerçevesinde ittifakın savunma kapasitesini arttıracak bazı önlemler alacağını duyurdu.¹¹

Buna karşılık Rusya da askeri doktrinini artan güvenlik tehditleri nedeniyle tekrardan gözden geçireceğini açıkladı. Rusya kendisine uygulanan ekonomik yaptırımlara AB üyesi ülkelere meyve, sebze, balık ve et ürünlerinin ithal edilmesini bir yıllığına yasaklayarak cevap verdi. Ayrıca, kriz süresince Ukrayna ve Baltık ülkeleri sınırındaki askeri varlığını arttırdı. Bu-

6. Kim Sengupta, "Ukraine crisis: Nato readies rapid-reaction spearhead force in response to Russian intervention – with sizeable British contingent", *The Independent*, 1 Eylül 2014.

7. "NATO leaders pledge support to Ukraine at Wales Summit", NATO, (4 Eylül 2014), http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_112459.htm, (erişim tarihi: 07.09.2014).

8. "Mehr Geld für Verteidigung" *FAZ*, 6 Eylül 2014.

9. "Nato summit: David Cameron pledges troops to 'multinational' force", *BBC News*, 5 Eylül 2014.

10. "Nato summit: £3.5bn armoured vehicle deal to be signed", *BBC News*, 3 Eylül 2014.

11. "NATO leaders take decisions to ensure robust Alliance", NATO News, 5 Eylül 2014.

5. Robert Legvold, "Managing the New Cold War: What Moscow and Washington Can Learn From the Last One", *Foreign Affairs*, (Temmuz-Ağustos 2014).

nun dışında Rusya ekonomisi için büyük öneme sahip gaz ihracatında Avrupa'ya olan bağımlılığını azaltmak adına Çin ile 400 milyar dolarlık bir gaz ihracatı anlaşması imzaladı. Rusya, 1 Eylül 2014 günü temeli atılan yeni boru hattıyla 2019 yılından itibaren Çin'e gaz ihraç etmeye başlayacaktır.¹² Son olarak Rusya, AB'nin yaptırımlarını genişletmesi halinde Avrupalı ve Amerikalı uçak şirketlerinin Rusya toprakları üzerinden geçiş haklarını iptal edeceğini açıkladı.

Yukarıda özetlenen gelişmeler her iki taraf arasındaki güvenin hızla yok olduğunu ve krizin hızlı bir şekilde tırmandığını açıkça göstermektedir. NATO, Rusya karşısında caydırıcılığını göstermek adına çeşitli önlemler almakta, Rusya ise bu önlemlere karşılık yeni tedbirler geliştirmektedir. Her ne kadar AGİT aracılığıyla Minsk'te yapılan ve Ukrayna-Rusya-AGİT üçlü grubu temsilcileri ve ayrılıkçıların katıldığı görüşmeler sonucu taraflar arasında 5 Eylül'de ateşkes sağlanmış olsa da, bu ateşkesin kalıcı bir siyasi çözümle sonuçlanması kısa vadede zor gözükmektedir. Ukrayna bu ateşkesi Rusya'nın desteklediği isyancılar karşısında ordusunun arka arkaya yaşadığı yenilgilerden dolayı kabul etmiş gözükmektedir.¹³ Rusya ise Vladimir Putin'in AB Komisyonu Başkanı Barroso ile yaptığı görüşmede söylediği "istesem Kiev'i iki haftada alırım"¹⁴ sözlerinden anlaşılacağı üzere şimdilik Ukrayna'ya açıktan bir müdahale yapmak niyetinde gözükmemektedir. Buradan hareketle Rusya'nın ana hedefinin Ukrayna'yı bölmekten ziyade bu ülkenin NATO veya AB üyeliği ile Batı bloğuna katılmasını engellemek olduğu iddia edilebilir. En nihayetinde Rusya'nın hedefinin isyancıların ulaştığı askeri başarıları diplomatik müzakereler ile siyasi bir başarıya çevirmek olduğu söylenebilir.

Krizin seyri ve daha da derinleşmesi iki tarafın alacağı tutuma ve sorunu çözmek için istekli olup olmadıklarına bağlıdır. Batı, Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesini egemen bir devletin iç işlerine müdahale olarak görmekte, devletlerin kendi kaderlerini tayin etme hakkı olduğundan dolayı isteyen ülkelerin AB'ye ya da

NATO'ya üye olabileceklerini düşünmektedir. Rusya ise Batı'nın ekonomik ve siyasi yaptırımlarına rağmen kendi güvenliği için hayati öneme haiz düşündüğü bölgelerdeki çıkarlarını ve nüfuzunu korumak adına geri adım atmamakta ve bedel ödemeye hazır görünmektedir. Bu durum sorunun ancak iki tarafın da tavizler vereceği bir anlaşma ile çözülebileceğine işaret etmektedir. Böyle bir çözümde Rusya ilhak ettiği Kırım'dan çekilmeli, Ukrayna Rus ve diğer azınlıkların haklarını koruyan bir devlete dönüşmeli, hem Rusya hem de Batı Ukrayna'yı ekonomik olarak desteklenmelidir. Daha da önemlisi krizin çıkış noktasını Batı'nın genişleyen nüfuz alanı oluşturduğundan Ukrayna, Batı ile Rusya arasında Avusturya gibi tarafsız bir devlet haline dönüşmelidir. NATO ve AB, Gürcistan, Moldova ve Belarus gibi ülkelerde Rusya ile birlikte hareket etmelidir. Bu durum her ne kadar Batı ile Rusya arasında yeni bir tampon bölge oluşturuyor gibi gözükse de, iki tarafın da çıkarlarını gözetken geniş kapsamlı bir anlaşmanın bölge ülkelerinin de faydasına olacağı açıktır.

KRİZİN TÜRKİYE-RUSYA İLİŞKİLERİNE MUHTEMEL ETKİLERİ

Rusya ile Batı arasında yaşanan krizin Türkiye-Rusya ve Türkiye-Batı ilişkileri üzerine ne gibi etkileri olacağı, krizin bundan sonra nasıl bir seyir izleyeceği ile doğrudan orantılıdır. Türkiye bugüne kadar Rusya'nın Kırım'ı ilhakına rağmen dengeli bir tutum izlemeye çalıştı. Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımlar ile ilgili herhangi bir BM Güvenlik Kurulu kararı olmaması ve böyle bir olasılığın Rusya'nın ve Çin'in Güvenlik Kurulu'ndaki üyeliği göz önünde bulundurulduğunda mümkün görünmemesi, Türkiye'nin manevra alanını geniş tutabilmesini sağladı. Hatta denilebilir ki, kısa vadede Rusya'nın sebze, meyve ve et ithalatı için Türkiye'ye yönelmesinden ve Rus turistlerin de siyasi krizden dolayı Türkiye'yi tercih etmesinden dolayı bu krizden ekonomik olarak fayda bile elde etmektedir.

Buna rağmen krizin derinleşmesi NATO üyesi olan Türkiye'yi Rusya'ya karşı daha açık pozisyon almaya zorlayacağı açıktır. Böyle bir durumun Türkiye açısından avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Öncelikli olarak krizin derinleşmesinin, enerji konu-

12. Rose Troup Buchanan, "Russia launches construction of gas pipeline to China in \$400 billion deal", *The Independent*, 2 Eylül 2014.

13. Benjamin Bidder ve Matthias Gebauer, "Analyse der militärischen Lage: Nato sieht Ukraine bereits als Verlierer des Konflikts", *Der Spiegel*, 1 Eylül 2014.

14. "Vladimir Putin: 'I Can Take Kiev In Two Weeks If I Want'", *Huffington Post*, 1 Eylül 2014.

sunda Türkiye'nin Rusya'ya bağımlılığı ve ekonomik ilişkiler düşünüldüğünde Türkiye'ye ekonomik olarak büyük zarar verme potansiyeli bulunmaktadır. Bundan dolayı Türkiye diplomasisinin Rusya ile olan iyi ilişkilerini krizin yatışması ve kapsamlı bir siyasi çözüme ulaşması için devreye sokmasının Türkiye'nin menfaatine olduğu açıktır. Güneyinde Suriye ve Irak krizlerinin getirdiği meydan okumalarla karşı karşıya kalan Türkiye'nin kuzeyinde Batı ile Rusya arasında yeni bir Soğuk Savaş'ın başlaması Türkiye'nin diplomatik ve ekonomik manevra alanını daraltacaktır.

Yukarıda sayılan dezavantajlara rağmen, Rusya ile Batı arasında düşük yoğunluklu yeni bir Soğuk Savaş'ın başlamasının bazı alanlarda Türkiye'ye olumlu yansımaları olacaktır. Batı'nın Türkiye'deki iç siyasi mücadelelere son zamanlarda müdahil olması nedeniyle son zamanlarda iki taraf arasında soğuk rüzgârlar esmekteydi. Ukrayna krizi ile birlikte Türkiye'nin Batı için stratejik değeri daha da arttı ve bundan sonra Batı'nın Türkiye ile ilişkilerinde bu stratejik önemi daha fazla ön planda tutması ve iç siyasi gelişmelere daha az müdahil olması beklenebilir. İkinci olarak, AB ülkeleri Rusya'ya enerji alanında bağımlı olmalarının dış politikada manevra alanlarını ne kadar daralttığını son kriz ile birlikte açık bir biçimde görmüş durumdadırlar. Bundan dolayı AB en kısa zamanda enerji ithalat kaynaklarını çeşitlendirmek için çalışmalara başlayacaktır. Türkiye, coğrafi konumu gereği AB'nin muhtemel enerji ithalatı rotalarının tam merkezinde bulunmaktadır. Bu durum Türkiye'nin enerji merkezi olma yolundaki hedeflerine daha kısa zamanda ulaşmasına ve NABUCCO gibi projelerin yeniden canlanmasına neden olabilir.

SONUÇ

- Batı ile Rusya arasında Ukrayna sorunuyla ortaya çıkan kriz aniden ortaya çıkmış bir sorun değildir. Sorunun temelleri Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Rusya ile Batı arasında yaşanan çeşitli sorunlara dayanmaktadır ve son yıllarda bu çatışma, Füze Savunma Sistemi, Gürcistan krizi gibi konularda açıkça ortaya çıkmıştır.
- Krizin geleceği tarafların alacağı tutuma bağlıdır ve birçok uluslararası sorunda olduğu gibi bir tarafın dayatmasından ziyade kazan-kazan prensi-

biyle iki tarafın da birbirlerinin meşru taleplerine kulak vermesiyle bir çözüme ulaşılabilir.

- Buna rağmen krizin başlangıcından bugüne kadar her iki tarafın aldığı tedbirler sonucu krizin her geçen gün daha da tırmandığını söylemek mümkündür. Karşılıklı uygulanan yaptırımların şiddeti ve her geçen gün artan retorik gittikçe artan bir şekilde Soğuk Savaş'ın başlangıcındaki gelişmelerle benzerlik arz etmektedir. Bu gelişmelere rağmen bugün yaşanan krizin kendisine has dinamikleri bulunmaktadır ve uluslararası sistemin tamamını domine edecek Soğuk Savaş'ın benzeri bir durumun ortaya çıkması beklenmemelidir. Eğer kriz kısa vadede bir çözüme kavuşturulamazsa ve bu şekilde tırmanmaya devam edecek olursa ki, gelişmeler bu duruma işaret etmektedir, o zaman düşük yoğunluklu yeni bir Soğuk Savaş'tan söz etmek doğru olacaktır.
- Türkiye'nin NATO üyesi olması ve Rusya ile iyi ilişkileri nedeniyle sorunun çözümünde arabulucu rolü oynayabilir. Zira sorunun Batı ile Rusya arasında düşük yoğunluklu yeni bir Soğuk Savaş'a dönüşmeden, her iki tarafın da güvenlikle ilgili kaygılarını giderecek bir anlaşmayla çözülmesi Türkiye'nin de uzun vadeli çıkarlarına uygundur.
- Bu tarz bir çözümde Batı ile Rusya, krizin kaynağı olan Ukrayna, Belarus, Moldova ve Gürcistan gibi ülkeler üzerindeki hâkimiyet mücadelesinden vazgeçerek, bu ülkelerin tarafsız ülkeler olmalarını kabul etmeli, ekonomik olarak kalkınmaları için beraber hareket etmelidirler. Ancak böyle bir çözüm Rusya'nın güvenlik kaygılarının giderilmesini, söz konusu ülkelerin ekonomik ve siyasi stabilizasyonunu ve Batı'nın ekonomik ve kültürel çıkarlarını bir araya getirebilir. Buradan da anlaşılacağı üzere Batı ile Rusya Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni realitelerin ışığında tekrar masaya oturarak kapsamlı bir anlaşma yapmak zorundadırlar. Ukrayna sorunu daha geniş bir sorunun parçası olduğundan dolayı, bu anlaşma Soğuk Savaş sonrasında dondurulmuş çatışmalı alanlara sahip Ukrayna, Belarus, Moldova, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan gibi birçok ülkeyi kapsamalıdır.

SETA

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://twitter.com/setavakfi)

SETA | Ankara

Nenehatun Caddesi No: 66 GOP Çankaya

06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312.551 21 00 | Faks: +90 312.551 21 90

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı

No: 41-43 Eyüp İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite

1106 Washington, D.C., 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen

Flat No 19 Kahire MISIR

Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985